

המשורר האפור הטוב

(עם מתן פרס טשרניחובסקי לשמעון הלקין)

לרעהו, כיצד למדו ממנו פשטות, זיזות, עושר ידמיון, בינה-חיים, המשיך כה הטובה, המפרה, אל העולם הרחוק, אל המרחבים, אל הנעלם — כיצד נתמלאה תוכן ונמשות עם כל דף מדפיו רווייה-החד של לונגפאלו, כיצד נעשה הנער נעלה יותר, עדין-רגש יותר, עצוב יותר ושמה יותר עם התימו לקרוא דפים ריחניים אלה של אגדת שבת רחוק.

נדבר הנה ודאי יקרה גם את עלי עשבי, אמנם, השירה כאן מורכבת יותר, קשה יותר לקליטה, חוג קוריאה יהיה מתוך שכבה בוגרת יותר, המאבק יהיה קשה יותר — אך פריה אולי יתמיד יותר, כוחה של שירת ויטמן והתרגום אינו מחסל מכוח זה — היותה פועלת על כל שטחי חייו הרוחניים של האדם כאחת: על החושים, על היצרים, על המחשבות, על אוצר ההשכלה, על הפרסיים והאינטימיים בזכריו, על הנשיאות בסימאיות החברה, הספר הוא אוצר של מזון רוחני לחיים ארוכים ושלמים, והשפעתו עתידה לה דור לא רק אל עולם מחשבתו של הקורא אלא גם אל ריתמוס חייו, אל דרכי מגעו היומיומי עם עולם החוץ, אל אורחו ורבעו פמש, אל סגנון דיבורו.

משנוטל אתה את הספר לידך ושוקע בשורותיו הרהבית נוכח אתה מיד, כי המתרגם ידע את מלוא אחריותו, כי אמנם נתכוון לעשות מלאכה קיימת, וכאותם אומנים של אבותינו שהיו מתקיינים רהיטים שיעמדו לנכדים ולנדיים, רק מי שניסה פעם לתרגם שורה אחת משל ויטמן, בנו הלשון שיש בה קדושה ובשרודמיות בצנפנה אחת, חג וחילין בכפיפה אחת, רק מי שניסה בזאת יודע אילו בעיות עצומות עמדו בפני המתרגם ואילו מידה מופלאה של שיווי משקל, של להט מדוד, נדרשה ממנו כדי לבצע מלאכה זו, על מידת החשיבות שייחס לה, הלקין באה להעיר גם המסה, וולט ויטמן חייו ויצירתו, המצורפת לכרך השירה כמין תוספת, והוא ספר הקובע ברכה לעצמו כגילוי מפורא בשדה הביקורת והמסה בספרותנו.

לשירת ויטמן נודעה השפעת-מה על כמה ממשרירינו, בעיקר מן האמריקאים, בשירת א. רגלסון, ימצא המעיין עקרבות הריתמוס הויטמני, עקבות הפולחן העצמיים הויטמני, ואף פשוט פמשק חנופתו הגדולה בהגות וברגש, אף על-פי-כן אין זו השפעה עקרונית, ואף לא מפרה במידה שיש בכוחה להפיר רות, לפעמים דומה עליך כי במידה שיש בהם במשוררים אלה משהו אמריקאי, הרי כמעט מפילא הוא משהו ויטמני (או ויטמנסקי כגירסת לשונם), כלומר — ההשפעה היא לקאליית, מכוחו של המקום האמריקאי, של הגוף האמריקאי, אבל ההשפעות הגדולות והברוכות בספרות העולם פועלות על מקבלן כשהוא בנרפו הוא, בביתו הוא בסגולותיו הוא, רשאים אנו לציין פות, איפוא, למרי עבודת התרגום של הלקין דווקא בקרב השירה הארצי-ישראלית, וכלום יש מקום שבו ויטמן הוא במקומו — כמו במולדתו של אדם, בשדהו, בכבישיו, על תוף ימו וברחר בוח עיר? דומה כי ההויה הארצישראלית עשויה לשחרר מעייני-רגש ודרך כי-ביטוי, שיהיו מטבעם קרובים ונרטים לקבל השפעה מאותו משורר שכל העולם ביתו — משום שמקום אחד הוא ביתו.

רוח זו ותקוה זו היו מונחות אף ביסוד עבודתו של המתרגם, ומעניין רק לצייין כיצד כיוון ואמר דבר אחד, כמעט במטבע שטבע לו ויטמן שגים רבות קודם לכן, והדבר מכוח לעניני חיינו ושירתנו היום, בסוף דברי הקדמתו "אל הקורא", הבאים בראש הספר, אומר שמעון הלקין:

"בימים לא קלים מופיעה שירת ויטמן בתרגומה העברי, אבל דר מה: יש בה כדי לחזק את האמונה באדם ובערך החיים עלי אדמות, יש בה כמו כן כדי לחזק ידי משוררים צעירים, המבקשים דרך לשילוב חייהם האישיים בחיי העם בארצו, אם יתגשם משהו משתי תקוות אלה — יהיה רב שכרו של המתרגם, שעסק בהכנת הספר הזה שגים לא מעטות."

וב, מבט לאחור על פני דרכי-נדור, והוא פרק פרונה משל ויטמן שנדפס בסוף המהדורה הנזכרת, מסיים המ' שורר הדגול, הישיש, ואומר: "ראשית, מה שלימד הארדר לגאטה הצעיר, כי שירה גדולה באמת (כשירת הומירוס והחנני) הנה פרי רוחו של עם, ולא סגולתם של יפני-מש מעטים; שנית, כי החזקים והיפים בשירים עדיין ממתינים שישירו אותם..." כלום לא חזר המתרגם על דברי המשורר, אף כי כיוון לשנתנו ולמקור מנו? — המשוררים הצעירים, המבקשים דרך לשילוב חייהם האישיים בחיי העם בארצו יודעים מה שלימד הארדר לגאטה הצעיר, כי שירה גדולה באמת, פרי רוחו של עם היא, ועוד זאת הם יודעים, וכל אחד מהם לחד יודע: השירים היפים, המתוקים, הגדולים והחזקים — עודם עתידים להכתב, משהו שמיר

המשורר האפור הטוב" — כך קרוא את וולט ויטמן ידידו הקרוב והמוציא-לאור של כתביו, דוד מאקי, בהקדמתו לאחת המהדורות המלי את של "עלי עשבי", אליה מצורפת גם האוטוביוגרפיה של המשורר, המ' שורר האפור הטוב היה, כידוע, הרבה יותר מאפור והרבה יותר טוב, אין עוד אולי זוגמה בשירת העולם נדוג' פוז ויטמן לריבוי הפנים, לשפע הצריות, לעושר הנוגזים, אכן, הוא עצמו מעיד על שירתו כי אין היא לדודו גילוי של "אמנות" אלא גילוי של חיי אדם, על קרבם וכרעיהם, "עלי עשבי" הנו עולם מלא לא רק בדרך ההשאלה אלא גם בדרך הממש, מין אֶנְצִיקְלוֹ-פדיה שירית עצומה של גיאוגרפיה, בוטאניקה, זואולוגיה, טכניקה, אך קר דם כל — אֶנְצִיקְלוֹפדיה של חיי האדם באהבתו ובעבודתו, בכוחו ובעדינותו, שום יצירה בספרות האמריקאית אינה כה אמריקאית ויחד עם זאת כה אמריקאית כשירת חיינו של וולט ויטמן. מעטות היצירות בספרות העולם שהגן בה אישיות-אינדיבידואליות ויחד עם זאת כה כלליות טיפסנות, וולט ויטמן אינו משורר — הוא יבשת...

...והיום אפשר לגשת אל אצטבח הספרים ולהוציא כרך הדור, הכלל ראשה ורובה של יצירת ענק זו, כתוב ומנוקד כולו עברית נאה, מאירת עיניים, שובת לב, עבודת שנים של משורר ומלומד עברי. (7)

הלשון העברית מורגלת בתרגומים שהריקו ממנה ללשונות אחרות; אין היא מורגלת בתרגומים שהריקו מלישונות אחרות אלית, ערכי המופת של הלשון העברית מצויים בתרגומים רבים, בכל לשונות התרבות, ערכי המופת של לשונות התרבות אין למצוא אלא קצתם בלשוננו, הודות לשאלו ששרי גיאוֹבְסְקִי שפר אצלנו הלקין של הומירוס, תודות לאוניברסיטה העברית מצר יים בידינו אפלטון ואריסטו, אך הדרך מה היוונית לא נגאלה אלא בהלקה, הלאטינית מונחת בעיקרה, ואפילו ה-קדמוניות של יוסף בן מתתיהו, בספרי המופת של מדעי ההיסטוריה הכללית והיהודית, לא זכו בלשוננו אלא להתחלה נאה, אין לנו עדיין דאנשה בעברית, אף לא דון קישוט השלם, אף לא רבלה, הודות לתיאטרון העברי ישנם כמה תרגומים מצויינים של שאַקְסְפִיר, מולייר, ראסין, אך המרי צנוג גדולות, הספרות הגרמנית והספיריות הרוסית ניתרגמו במידה מקפת ירתי, אך גם בהן רב החסר, מספרות עמי המזרח הרחוק, היהודים והסינים, אין למצוא כמעט אף מלה אחת בעברית, לא יפלא, איפוא, שמיטב הכוחות היוצרים העבריים ומשוררים בערי מקדישים שנים רבות לעיגודת תרגום ורואים בה בצדק עבר דת יצירה בעלת ערך מתנן, מפרה וקיים, לא פחות מכל עבודת יצירה אחרת.

דומה כי מאז "היאותה" של לונגפאלו בתרגומו של טשרניחובסקי לא ניתן לנו ספר של שירה אמריקאית, גוש אחד שלם, אלא עם זאת "עלי עשבי" בתרגומו של שמעון הלקין, רצונך, כמין סמל יש כאן, שהתן פרס טשרניחובסקי ממשיך בפעולו של טשרניחובסקי, רק מי שראשית קריאתו ועיקרה עברית יודע להעריך את היקף השפעתו והפראתו של מעשה תרגום פוען זה, העם הקורא, זה שמחר יצאו ממנו המספרים והמשוררים והמחזכים, העם הקורא המשתנה מיום ליום, המערב צב צורתו וטעמיו, הנוח לרצות ועם זאת עיקש ואיטי, העם הקורא שרובו בגרינער — הוא רק הוא ידע לספר את סיפור חייו של התרגום מיום שיצא לתור את הארץ, מכורך ומוכן לקריאה, אפשר לנו שנספר כאן תולדות חייו של "היאותה": כיצד היה גישא בילקוטה-הצד של הנערים המטיירלים, כיצד הדליק בהם ניצוצות של אהבת טבע, אהבת חי ואהבת איש

(8) וולט ויטמן, עלי עשבי, לקט והרגם (אף תוסף הערות ומסה על חייו המשורר ויצירתו) ש. הלקין, ספרית פועלים, ספרי כופת, הוצאת הקבוץ הארצי, "השומר הצעיר" מרחביה.